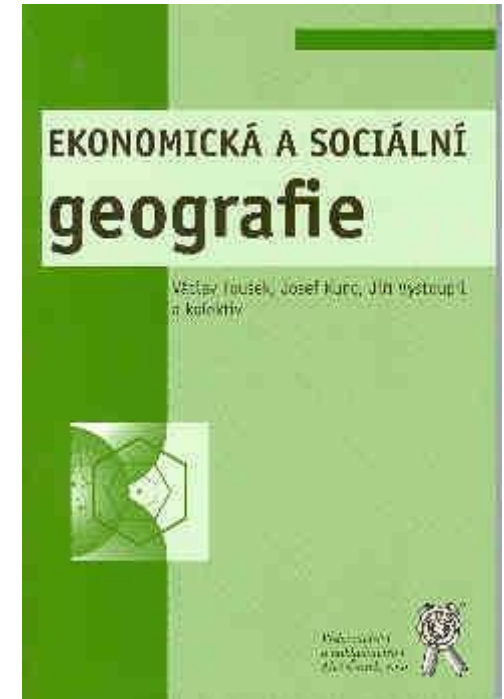

Obsah kurzu

Ekonomická geografie

- › Geografie zemědělství
- › Geografie průmyslu
- › Geografie dopravy
- › Geografie služeb
- › Geografie cestovního ruchu
- › „Skriptum“: Toušek, V., Kunc, J., Vystoupil, J. et al. (2008). *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 411 s. ISBN 978-80-7380-114-4. **Kapitoly 4 – 8.**
- › Elektronická verze na e-learningu

Požadavky na ukončení

Zápočet

- › Odevzdání seminární práce dle zadání do e-learningu do termínu zápočtu

Zkouška

- › Ústní zkouška z teorie – obsah přednášek plus obsah „skripta“
- › Obhajoba tezí seminární práce
- › Výsledná známka zohledňuje obě komponenty

Ekonomická geografie

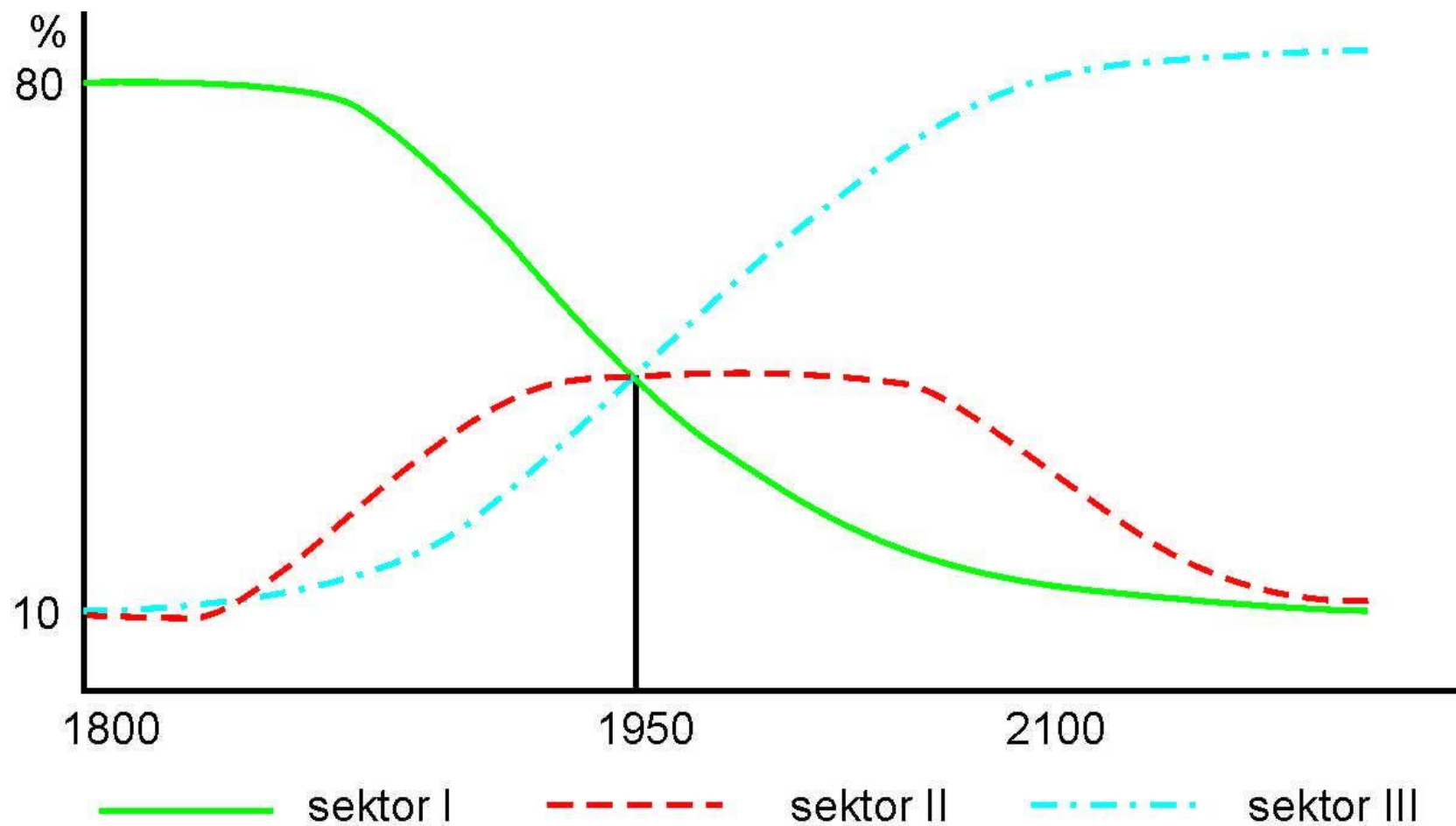
- › Geografická disciplína, která se zabývá lokalizací, distribucí a prostorovou organizací ekonomických aktivit
- › Dělení podle jednotlivých sektorů (*viz teorie tří sektorů, C. Clark 1940*) hospodářství:
  - Primární sektor (zemědělství, lesnictví, rybolov)
  - Sekundární sektor (průmysl)
  - Terciární sektor (služby)

Teorie tří sektorů

Princip teorie: jak dochází k hospodářskému rozvoji vlivem proměn a změn významu jednotlivých sektorů v čase?

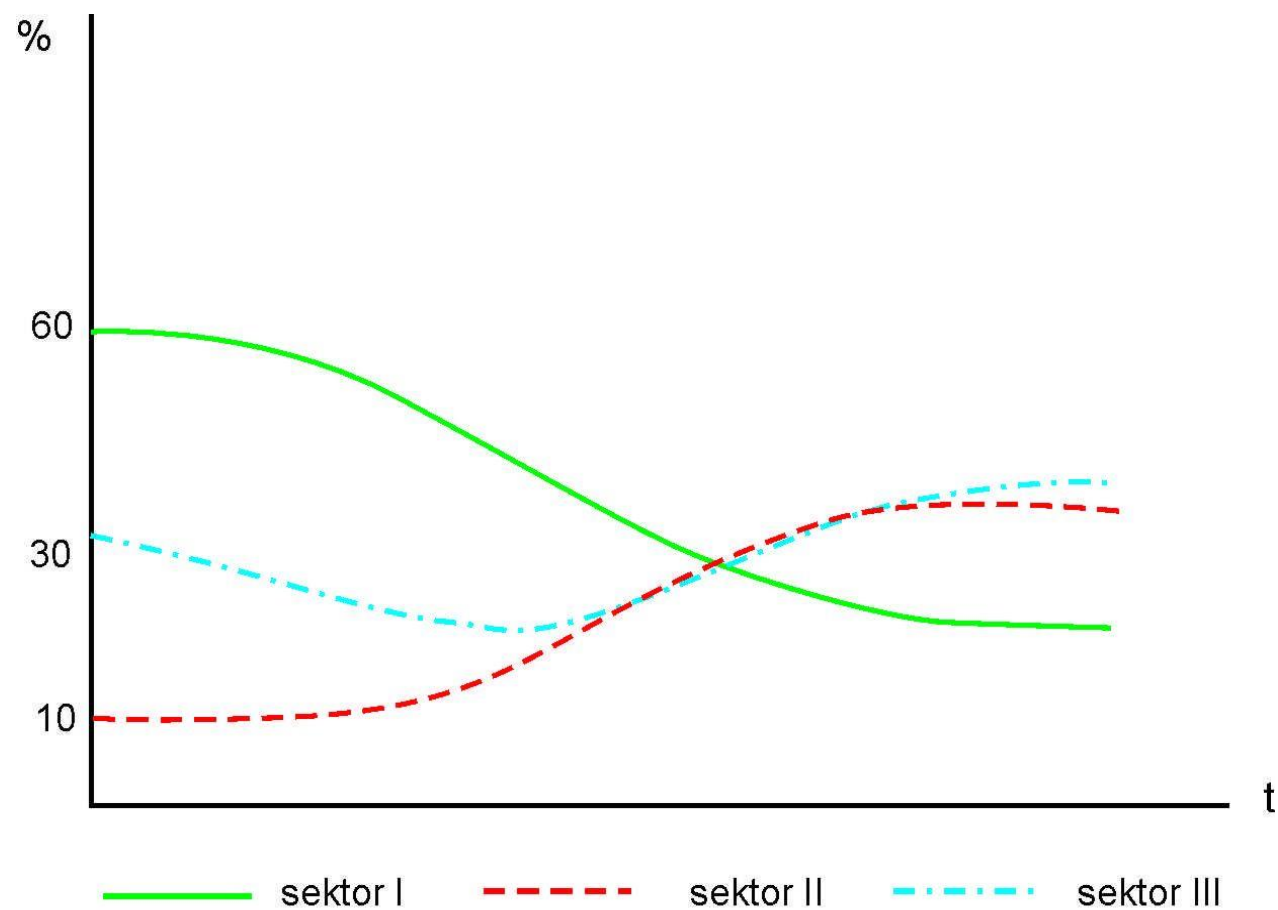
Pro jednotlivá časová období vývoje sledujeme dominanci jistého sektoru, zatímco ekonomická pozice ostatních sektorů je slabší. V obecné rovině dlouhodobého vývoje dochází k *oslabování pozice priméru* (tzv. **deagrarizace**) a současně *posilování pozice terciéru* (**terciarizace**). V kontextu těchto změn dochází nejdříve k rozvoji sekundárního sektoru výměnou za oslabení priméru, aby potom nastalo období ekonomického oslabení průmyslu ve prospěch sektoru služeb.

Teorie tří sektorů

**Změny ve struktuře zaměstnanosti podle sektorů
- vývojové tendence ve světě**

Teorie tří sektorů

Změny ve struktuře zaměstnanosti podle sektorů
- státy ekonomicky méně rozvinuté

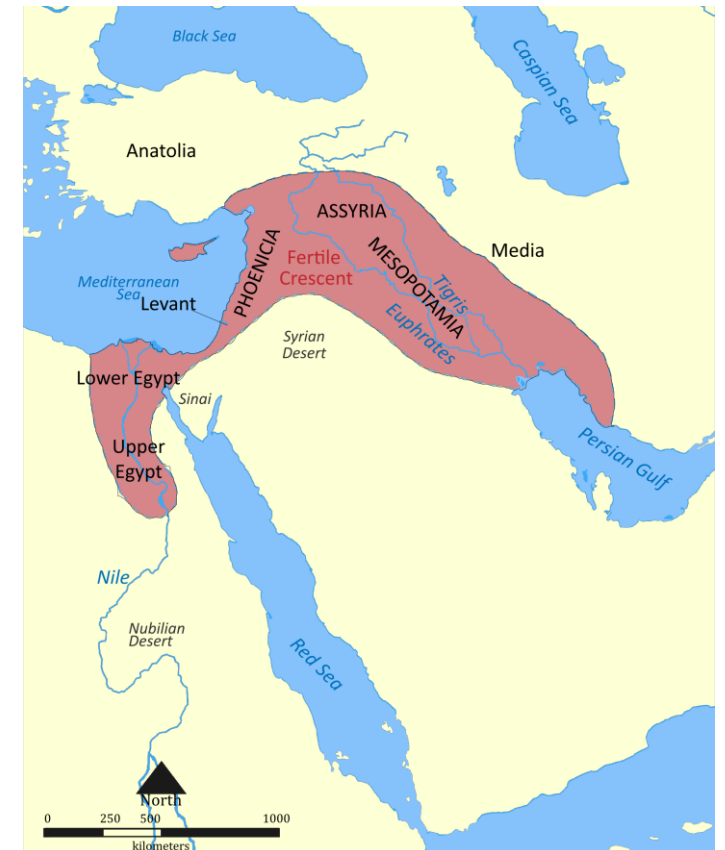
Ekonomická geografie

- › Tradiční dělení EG bylo následně upraveno v důsledku komputerizace společnosti a rozvoje informačních technologií:
  - **Terciární sektor** - činnosti a služby s *vysokým podílem méně kvalifikované pracovní síly*, patří sem nejzákladnější obchodní a osobní služby spojené se směnnou ekonomikou uspokojující standardní a méně standardní potřeby obyvatel (např. maloobchod, pohostinství, úklidové služby apod.);
  - **Kvartérní sektor** - vysoce specializované činnosti a služby mající *vysoké nároky na kvalifikovanou pracovní sílu* – aktivity vázané na sběr, uchování, vyhledávání a rozšiřování informací nebo kapitálu (financí), rozvoj těchto služeb napomáhá hospodářským rozvoji států;
  - **Kvintérní sektor** - aktivity spojené s *rozhodováním, interpretací myšlenek a informací, stejně jako inovacemi* - výzkum a vývoj, vysoký management.

Geografie zemědělství

- › Zemědělství je nejstarší ekonomickou činností člověka
- › V minulosti v zemědělství pracovalo až 95 % obyvatel
- › Vznik: **neolitická revoluce** (mezi 10. a 8. tisíciletím př. n. l.)
- › Přejít od nomádského způsobu života k usedlému, pěstování plodin, domestikace zvířat, rozvoj zemědělských technologií

π

Terasová rýžová pole v provincii Jün-nan, Čína

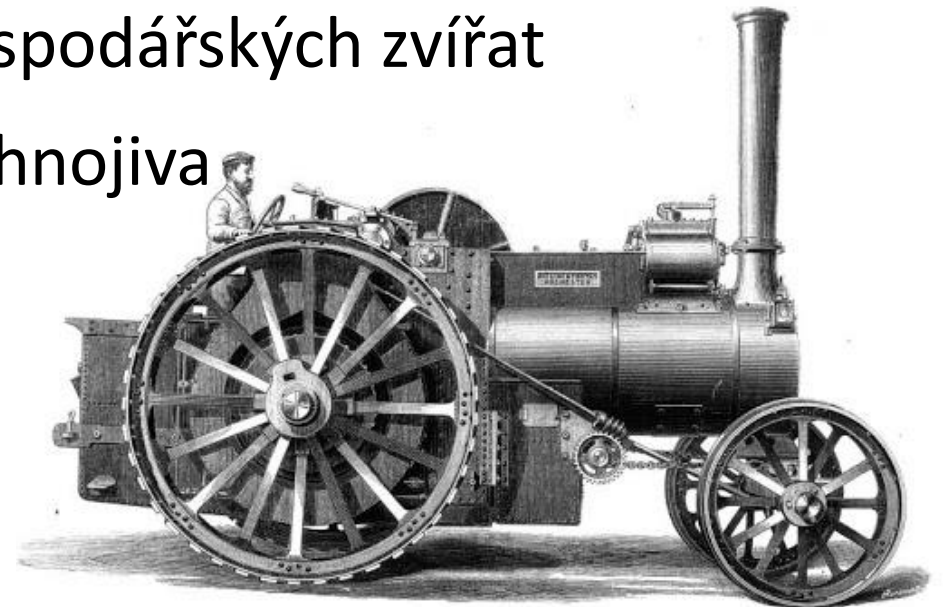
π

Vodní kola pro čerpání vody

Pokrok v zemědělství

- › Ve středověku mýcení velkých rozloh lesů, rozšiřování zemědělských ploch
- › Zlepšení pluhů, nové plodiny, změna z dvoupolního na trojpolní systém, pěstování dusík vázajících plodin (př. jetel) jako typ hnojení
- › Od poloviny 18. století – šlechtění hospodářských zvířat
- › 1842 – první továrna na anorganická hnojiva
- › 1901 – první traktor

Moderní zemědělství

- › Úbytek nároků na pracovní síly
- › Vysoký podíl mechanizace
- › Zajištění výnosů díky chemizaci

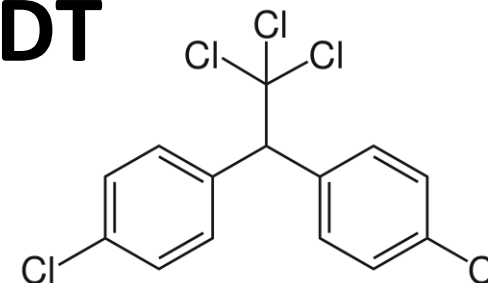
Zelená revoluce (40. – 70. léta 20. století)

- › Vývoj nových odolných odrůd
- › Využití moderních technologií, hnojiv, pesticidů, herbicidů
- › Výrazné zvýšení výnosů z plochy
- › Později kritika kvůli ekologickým škodám

Vystřízlivění ze zelené revoluce: aféra DDT

- › 1,1,1-trichlor-2,2-bis(4-chlorfenyl)ethan
- › bílý krystalický prášek, **insekticid**
- › Jeho insekticidní účinky objevil švýcarský chemik *Paul Hermann Müller* v roce 1939, kterému za to byla v roce 1948 udělena Nobelova cena za fyziologii a medicínu.
- › Levný, velmi účinný => po 2. sv. válce masově používán
- › V roce 1962 americká biologka Rachel Carsonová zjistila, že se hromadí v živočišných tkáních => zabíjí vrcholové predátory (např. dravé ptáky), způsobuje zdravotní problémy lidem
- › Poprvé zakázáno v roce 1968 v Maďarsku, dnes zakázáno ve většině vyspělých zemí, v řadě rozvojových zemí se stále používá
- › Dodnes jsou v ČR lokality, kde je podzemní voda zamořena DDT a nelze ji pít

Geneticky modifikované plodiny

- › GMO – geneticky modifikovaný organismus
  - Organismus, jehož genetický materiál byl úmyslně změněn, a to způsobem, kterého se nedosáhne přirozenou rekombinací
  - První rostlina: 1983, tabák
  - Dnes běžně: kukuřice, sója, brambory, rýže
  - Nejzajímavější případ: sója Monsanto odolná vůči Roundupu díky tomu, že rostlinný gen byl vyměněn za živočišný
- › Kontroverze:
  - Škodlivost doposud uspokojivě neprokázána
  - Environmentální dopady jsou velmi nejasné
- › Praxe EU: povolovat každý případ zvlášť

Ekologické zemědělství

- › Vzniklo v reakci na bezohlednost komerčního zemědělství a s ním souvisejících zdravotních rizik
- › Hlavní zásady:
  - etický přístup vůči chovaným zvířatům
  - ochrana životního prostředí
  - ochrana zdraví konzumenta
  - udržení zaměstnanosti na venkově
  - environmentální udržitelnost
- › Je jedním z prostředků trvale udržitelného rozvoje a od roku 1994 je součástí zemědělské politiky Evropské unie.

Klasifikace zemědělské výroby

- › **Rostlinná výroba × Živočišná výroba**
- › Převaha živočišné výroby nad rostlinnou výrobou je zpravidla ukazatelem vyspělého zemědělství
- › V moderním zemědělství je značná část rostlinné výroby určena pro výrobu živočišnou (krmiva)
- › Podíl zemědělství na celkové materiální produkci ve světě:
  - **15-20 %**
- › Existují však velké difference mezi světovými regiony
- › Absolutně objem zemědělské výroby stále *roste*, avšak podíl na materiální produkci se nadále *snižuje* (už od dob průmyslové revoluce)

Tab. 4.1: Vybrané země světa s podílem zemědělské výroby na hrubém domácím produktu (v %)

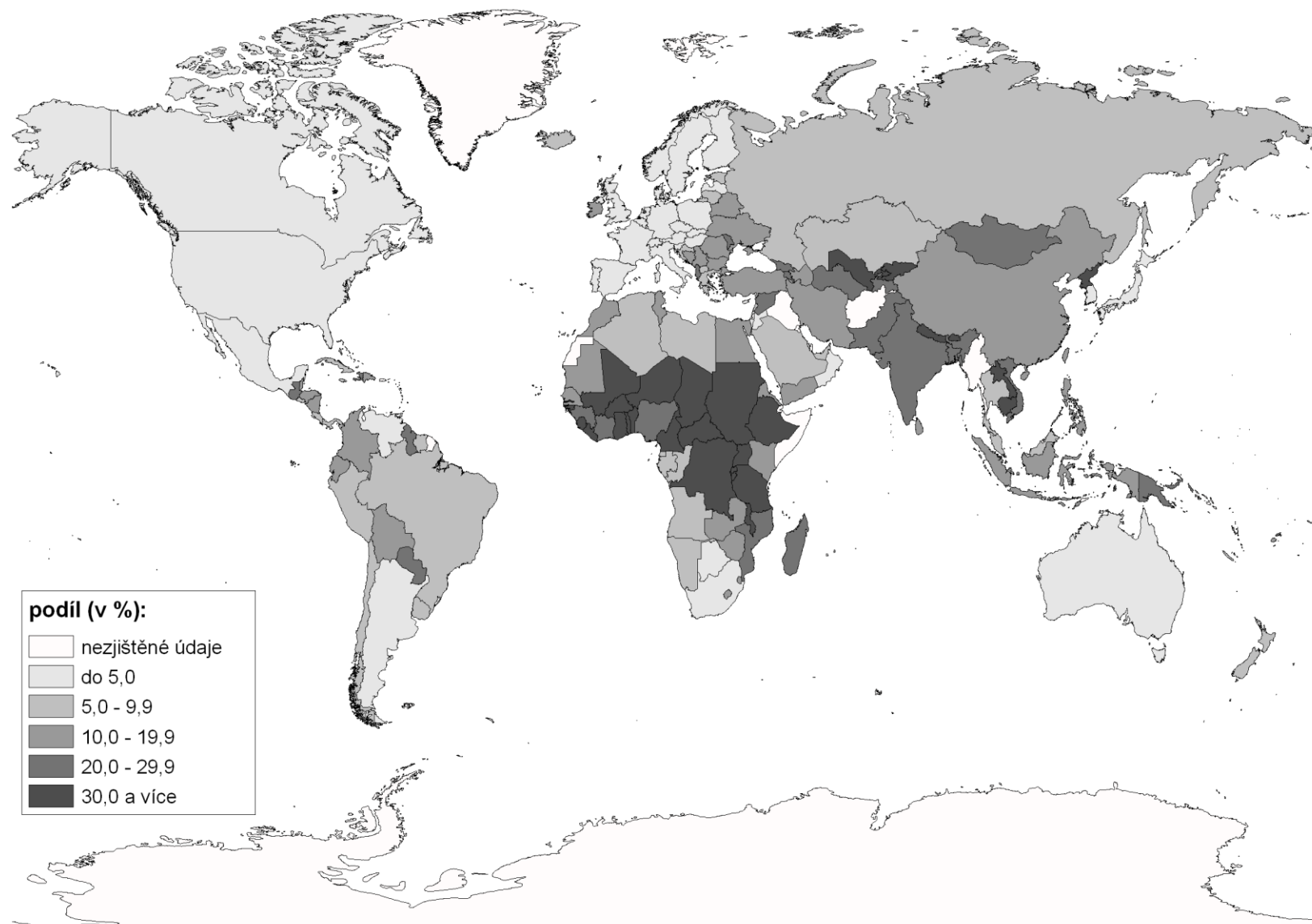
Stát	1982	2006
USA	3,0	0,9
Belgie	2,0	1,0
Německo	*2,0 / 7,0	1,0
Dánsko	5,0	1,6
Itálie	6,0	1,9
Francie	4,0	2,0
ČR	**7,0	2,7
Venezuela	6,0	3,7
Polsko	16,0	4,5
Rusko	***15,0	4,9
Bulharsko	19,0	8,5
Ghana	61,0	37,3
Nepál	63,0	38,0

Pozn. Řazeno sestupně dle roku 2006.

*SRN /NDR; **celé Československo; ***celý tehdejší Sovětský svaz

Zdroj: The World Factbook; <http://www.cia.gov>.

Podíl HDP (USD, stálé ceny roku 2000) v primárním sektoru na celkovém HDP (průměr let 1999-2001)

Funkce zemědělství

- › Primární funkcí je zajištění výživy obyvatelstva produkcí potravin, resp. dalších surovin (dřevo v lesnictví) = **produkční, př. ekonomická funkce**
- › Mimoprodukční funkce zemědělství:
  - **Sociální** (zajištění pracovních míst)
  - **Krajinotvorná**
  - **Environmentální**

Lokalizační faktory zemědělství

- › Ovlivňují prostorové rozložení pěstování kulturních rostlin a chovu hospodářských zvířat
- › Základní dělení:
  - Fyzickogeografické faktory
  - Socio-ekonomické faktory
- › **Fyzickogeografické faktory** (podle Symons 1968)
  - **klima** - srážky, teplota, sníh, vítr, světlo, sluneční svit
  - **půda** - matečná hornina, klima, georeliéf, vegetace, fauna, lidský faktor
  - **georeliéf** - nadmořská výška, horizontální zonálnost a vertikální pásmovitost půd, svažítost, typ georeliéfu

Fyzickogeografické faktory

Georeliéf

- › Nížiny poskytují ve světovém měřítku největší možnosti pro zemědělství, neboť výrobní náklady rostou v korelaci s vyšší nadmořskou výškou a členitostí terénu
- › Výjimka: rovníkové klima, jsou lepší náhorní plošiny
- › Svažitost (sklon svahů) limituje možnosti využití mechanizace:
  - Běžné polní hospodaření je možné na svazích o sklonu do 10-15°
  - Pastvinářství do 20-25°, lesní hospodářství do 30°, zřídka do 35°
  - Na svazích od 30 do 60° je možné zakládat např. vinohrady s použitím terasování
- › Nesprávné využití mechanizace na svazích má za následek urychlení svahových pochodů - eroze půdy
- › Téměř 90 % hodnoty zemědělských výrobků se vyprodukuje v nadmořské výšce do 300 m (na necelých 4 % celkové rozlohy souše)

Fyzickogeografické faktory

Půdní faktory

- › Půda z ekonomického hlediska představuje pro zemědělství základní výrobní prostředek
- › Z hlediska geografie zemědělství je důležitá otázka vhodnosti jednotlivých půd pro zemědělství a stupně jejich využití pro zemědělské účely
- › Zvláštností půdy je především to, že ji nelze libovolně rozšiřovat, tak jako jiné výrobní prostředky, tj. investice vkládané do půdy nevytváří nový výrobní prostředek, jen jí pouze obnovují
- › Celosvětově nejúrodnější a pro zemědělství nejvhodnější jsou zejména **černozemě**, půdní typ, který se nachází zejména v nížinných oblastech mírných zeměpisných šířek

Fyzickogeografické faktory

Klimatické faktory

- › Velká závislost na rovnoměrném přísunu vody: 55-65 % výnosové variability způsobují srážky
- › Pro rostliny jsou použitelné pouze ty zdroje vody, které v území zůstanou, tj. vsáknou se do půdy
- › Z hlediska růstu a vývoje všech rostlin mají základní význam tzv. **kardinální body teploty**. Každá rostlina potřebuje v určitých fázích vývoje teplotu pohybující se mezi určitými mezními hodnotami:
  - Minimální teplota - rostlina začíná růst
  - Optimální teplota - nejrychlejší růst
  - Maximální teplota - růst ustává
- › Pohyb teplot přes tyto meze vede k poškození nebo zániku rostliny

Příště:

- Socio-ekonomické lokalizační faktory
- Aktuální trendy v zemědělství
- Zemědělská výroba ve světě